

PRECARIAT I DERROTA CULTURAL DE LES ESQUERRES

Ramon ALCOBERRO

L'esquerra política va emmalaltir a principis del segle XXI, a partir de la consolidació del capitalisme financer, i no sap com sortir-se'n. Mentrestant ha aparegut la nova classe dels precaris, que sembla ser el destí anunciat de molts joves amb bon nivell cultural provinents de les antigues classes obreres i de la mitjana burgesia. A la vella socialdemocràcia burocratitzada li manquen projectes i propostes capaces seduir els *millennials* (val a dir, als nascuts després de 1981). L'esquerra no sap com gestionar Internet, ni com evitar una societat de creixent atur estructural, ni (encara menys) com tractar els joves sovint universitaris que sobreviuen a casa dels pares i sense horitzons professionals.

L'hegemonia cultural i la superioritat moral que exhibia el progressisme s'ha esvaït gairebé del tot. Per explicar el fenomen hi ha una mà de *spin doctors* disposats a diagnosticar les xacres i a omplir planes de llibres que a extramurs de la Universitat ningú no llegeix. Però un fet és ben clar: l'esquerra del canvi de segle ha perdut la guerra cultural (si és que tal cosa existeix). Fins i tot els lectors potencialment progressistes s'estimen més comprar llibres d'autors carques (tipus Cioran o Houellebecq) que no pas conèixer els seus clàssics tradicionals. La nostàlgia o la retòrica (Zizek) dominen en l'àmbit de la literatura progressista filosofable. ¿El pensament d'esquerres té la grip o es tracta d'alguna cosa prou més greu? Presentem algunes hipòtesis per explicar la davallada.

Res que no fos previsible...

Res que no fos previsible des de l'inici de la crisi en 2008. El liberalisme s'ha anat convertint en "el partit del demà", mentre la socialdemocràcia avergonyida és vista com un "partit de l'ahir", que defensa un multiculturalisme impulsat des de les elits i és incapaç d'oferir feina mínimament ben pagada als joves. Ser d'esquerres ara no correspon a l'aire del temps. L'informe Injuve de 2011 ja avisava que a l'Estat espanyol només el 27,8% dels joves es declarava d'esquerres (fins dotze punts menys que els seus pares!). En 2017 a Àustria (on es pot votar des dels setze anys), el Partit Popular s'imposa clarament a clarament als ecologistes

amb un aclaparador 27 a 15% entre els nous votants, mentre el Partit de la Llibertat (extrema dreta) aconsegueix un 21% de vot jove. A Polònia el vot jove ha estat determinant en la victòria ultranacionalista. Com comentava Guy Standing en una visita a Barcelona (Vilaweb, 11.05.2017): *“quan el sistema econòmic és tan desigual, i causa tanta inseguretat, i el precariat creix tant, que el resultat és... Donald Trump.”*

Però aquesta situació de victòria neoliberal no ha començat avui; la cultura progressista porta més d'un quart de segle perdent terreny i ara, simplement, la fallida es consuma de forma que sembla irreversible. Durant anys els escriptors conservadors (Cioran, Celine, Drieu de la Rochelle...) han fascinat el pensament progressista. I els pensadors (per dir-ne alguna cosa) de la socialdemocràcia s'han interessat més per defensar les lesbianes i els musulmans que per la classe obrera blanca – que era el seu “mercat de vots natural. Per als qui creuen que les derrotes culturals anticipen les derrotes polítiques el diagnòstic resulta obvi.

Quan la gent que viu als barris obrers només hi troba brutícia, soroll, graffitis, immigrants i nois i noies desenfeinats sense lligams socials, el conservadorisme deixa de ser una opció política i es torna una necessitat, per no dir un instint. Com ha escrit Guy Standing a *A Precariat Charter* (2014) els precaris són *“l'única classe que pot ser seduïda per un petit augment salarial o per una mica més de seguretat”* - i això els conservadors ho han entès perfectament. La moralina progre està fora de lloc. És obvi que massa coses s'han fet malament. Quan tot és fràgil i les polítiques públiques no funcionen, moralitzar i dir als precaris què “haurien de fer” està fora de lloc. Cal entendre què ha fallat en la proposta socialdemòcrata.

Una explicació culturalista.

La primera explicació de la crisi de les esquerres diu que a les esquerres d'encuny socialdemòcrata fa un quart de segle que se'ls han acabat les idees noves i que han fet crisi els seus fonaments intel·lectuals. Han quedat curtes d'idees. La cega confiança en el progrés fa aigües per tot arreu a mans de l'ecologisme. Apareix, a més, una nova classe social, el “precariat” teoritzat per Guy Standing, format per una barreja de gent que viu al límit de subsistència (però que havien conegut temps millors) i per joves sovint amb estudis universitaris que, víctimes de les polítiques de flexibilitat laboral, estan atrapats en un bucle de contractes temporals i sense perspectives d'una mínima estabilitat laboral i vital. Els joves precaris viuen, per dir-ho com Standing: *“en una situació que tan sols es pot descriure com alienada, anòmica, ansiosa i amb tendència a la còlera”*. L'èpica de les velles solidaritats internacionalistes (la de Vietnam, Nicaragua i Cuba), ja fa moltes dècades que s'esfondrà contra la vida quotidiana. Des de principis del segle XXI plegar de creure en les utopies i fins i tot en el progrés s'ha tornat de sentit comú o necessitat de supervivència. El futur ja no és el que era; passar de considerar-lo una esperança a témer-lo com una amenaça és avui poc més que una obvietat. El fantasma d'un futur d'escassetat i crisi estructural torba arreu i es valoren les seguretats polítiques i econòmiques sobre qualsevol altra consideració.

Sense èpica.

La segona hipòtesi sobre la crisi de les esquerres considera que s'han intel·lectualitzat massa; s'han allunyat tant del món del treball que ara el món del treball ja no les reconeix. Suposant que el concepte de “classe” encara tingui sentit, és segur que per a un millennial ha perdut

com a mínim l'èpica. És difícil que hi hagi cap sentit de solidaritat entre individus que se saben a freq de la marginació social. Ara per ara cadascú es busca la vida com pot i sense cap confiança en ningú. Grups com els mestres, els sanitaris, els funcionaris de baix rang i els universitaris han deixat de sentir-se identificats per partits d'esquerres cada vegada més incapaços d'entendre el món de les noves tecnologies i farcits de funcionaris i de currículums sospitosos.

A més, des de la crisi del 2007-2008 el "progressisme" s'està tornant un luxe, només a l'abast dels qui tenen un salari fix i segur. El grup social dels intel·lectuals progressistes que a Brasil anomenen "esquerda Ballantine's" i a França "gauche caviar" no té res de significatiu a oferir – i ja tan sols continua actiu als Estats Units entre antics partidaris de Bernie Sanders, el simpàtic ancià que va estar a punt de liderar el partit demòcrata en les eleccions nord-americanes de 2016. Una explicació "complotista" de la guerra cultural serveix de consol al progressisme clàssic. Però la teoria del complot armat per Thatcher i Reagan és d'una ingenuïtat quasi arcangèlica. Karl Popper ja ho va escriure a *La societat oberta i els seus enemics*: "la tesi del complot (...) és en la seva forma moderna, la secularització de les supersticions religioses. Els déus d'Homer els complots dels quals explicaven la guerra de Troia es reemplacen ara pels monopolis, els capitalistes o els imperialistes". Cal dir-ho clar: no existeix el complot neoliberal; el que tenim són les conseqüències d'errors, inseqüències i ingenuïtats del progressisme en relació a temes com la immigració, el multiculturalisme, la tecnologia, l'oci o l'educació.

En una societat com l'actual a l'Europa del Sud on el 75% dels joves sobreviuen contracte temporal, hi ha poques ganes de creure en miratges. Quan la socialdemocràcia ofereix poc o res a la gent jove, als aturats de llarga durada, a les famílies monoparentals, etc., no es pot pretendre presentar el precariat com el resultat d'un complot maliciós, ni com un atzar històric. La conseqüència esperable de la crisi socialdemòcrata ha estat el precariat.

Qui té por de l'esquerra?

Per a molts esquerranistes tradicionals, la funció dels partits socialdemòcrates (i sobretot dels comunistes) no era governar, ni gestionar el sistema, sinó influenciar políticament i cultural en la societat per impedir mals majors. Es tractava en última instància de fer una mica de por al sistema per a introduir-hi canvis, no per trencar-lo. A les esquerres no els pertocava tant la gestió (i el poder) del present, sinó pensar el futur i socialitzar amb justícia el benestar. Però des del fracàs de l'experiment Siriza a Grècia les tornes han canviat. Es fa difícil de creure que les esquerres alternatives europees puguin arribar a influir en un temps proper i és obvi que no impressionen gota, ni tenen capacitat de marcar un futur, per imperfecte que sigui. Sembla més difícil cada cop que ningú pugui aturar la desregulació financera. Això ens porta a una tercera hipòtesi.

Una altra explicació possible és que les esquerres europees han arribat tard per respondre a les necessitats dels precaris. Els governs del món i la croada liberalitzadora ultraradical tenen molta més por a les reaccions insensates dels banquers que a la ciutadania. De fet, aquesta és la dada bàsica del present. El que ha aparegut a Occident (i allò que constitueix una diferència essencial entre la generació millennial dels precaris i les anteriors) és senzillament la por. El capitalisme neoliberal i l'estat fiscal són dues eines dissenyades des de la por i des de l'exclusió social programada. Ara per ara qui baixa del tren intueix que mai més no hi tornarà a pujar.

Qui perd la feina sap que probablement mai més no tornarà a tenir-ne. I si per sort la recupera serà en unes condicions molt pitjors. Sortir del sistema laboral amb cinquanta anys es converteix en una sentència irreversible i significa patir anys de dependència, a freq de la misèria – a més de perdre qualsevol esperança de jubilació digna. I tothom tothom sap que a aquesta situació s’hi ha arribat amb la clara complicitat de la socialdemocràcia des dels temps de Blair i Guiddens. Qui va augmentar l’edat de jubilació a l’estat Espanyol fins als 67 anys va ser Zapatero, no Rajoy.

Entre els votants, augmenta la percepció que la socialdemocràcia ja fa temps que va canviar de cavall i que s’ha tornat incapaç de definir el seu model del que seria una bona societat. La por fa créixer sospites per tot arreu. Fins i tot els polítics més suposadament radicals, els *aiatol·làs* de la igualtat, de la revolució i de la nova estatització (Podemos Siriza), són sospitosos de vendre fum i, malgrat uns inicis prometedors, veuen disminuir la seva audiència progressivament. La classe mitjana, el factor tradicional de l’estabilitat social perquè no tenia gaire a perdre ni gaire a guanyar, gestiona la precarietat laboral dels seus fills al clos familiar i de la manera que pot, però sense esperances de canvi.

Pierre Lerroux (1797-1871), el polític radical i amic de Victor Hugo, escrivia l’any 1845: *“Som socialistes si es vol entendre per tal cosa, la doctrina que no sacrifica cap dels termes de la fórmula llibertat, igualtat i fraternitat, sinó que els concilia tots.”* Cada vegada resulta més difícil afirmar coses com aquestes sense posar-se a tremolar. La por a l’atur i les desigualtats creixents envien les velles fórmules al racó de mals endreços de la història. Llibertat i igualtat es veuen cada cop més com a valors contradictoris i fins i tot incompatibles en l’època de la xarxa, quan el que es busca és cada vegada més la seguretat en entorns tecnològics que canvien a velocitat de vertigen. En temps de crisi, com ja sabien els vells pensadors de l’Escola de Frankfurt, la llibertat fa por i els profetes de malvestats triomfen fàcilment.

L’esdevenidor d’una desil·lusió.

Les xarxes socials tendeixen a prioritzar la bona consciència de les categories afavorides (val a dir els “inforics” o la “classe global” que viatja en jet) i desterra als marges els “tecnopobres”, el precariat del món. La tecnologia afavoreix l’aïllament dels individus i dificulta fins i tot les experiències de comunitat més bàsiques. Passejar pel carrer cada cop és més complicat quan hi ha vehicles i soroll a tot arreu. En els darrers vint anys els combats d’esquerres han anat abandonant la conquesta de l’àmbit públic i el respecte per la vida comunitària. Cada cop més els progressistes estan fascinats per la vida privada i orienten les seves reivindicacions cap a l’àmbit de la intimitat (drets dels homosexuals, perspectives de gènere), que tenen un punt d’elitista per a la classe obrera tradicional. En canvi han abandonat el carrer i són incapaços d’entendre per què la gent que valora la seva identitat i els seus costums (i el seu sou fix a final de mes) tenen por a la immigració. El precariat s’està convertint en una nova classe emergent i es torna racista perquè veu que les velles esquerres no el defensen. Ni n’espera res ni hi confia.

La democràcia està patint una mutació en temps de Internet i a les societats de la informació resulta més fàcil parlar de igualtat que fer-la. Està per veure si la socialdemocràcia sabrà recompondre’s; però el que és obvi és que no ho podrà fer a base de velles apel·lacions a la justícia i a la solidaritat en abstracte. Avui qualsevol ciutadà d’un país europeu paga molts més

impostos dels que es pagaven a l'època medieval i qualsevol multinacional és molt més tirànica que un antic senyor feudal. Que aquestes siguin les conseqüències del progrés no deixa de resultar irònic.

Ni les classes mitjanes estan en situació de pagar més impostos, ni la classe treballadora accepta de bon grat treballadors immigrants que treballen per cap preu, ni els joves troben inserció laboral – mentre uns professorets universitaris desconcertats i mal pagats discuteixen del sexe (perdó, del “gènere”!) dels àngels. Els propers anys resultaran fascinants, perquè la socialdemocràcia haurà de canviar d'arrel els seu aparell conceptual - o simplement s'extingirà com els mamuts. Si, per definició, el futur és dels joves (tot i que les taxes de natalitat europees són irrisòries!), convé que la socialdemocràcia aprofundeixi en conceptes com “precarisat” i pugui fer-los ofertes creïbles. Tota la resta aboca el progressisme a l'extinció.